

RENBETESKOMMISSIONENS AF 1913 HANDLINGAR

XIV

Protokoll

Sommarundersökningar 1915 inom norra
afdelningens område

Protokoll förddt på Lyngseidet den 21 augusti 1915.

§ 1.

Sektionen afreste på morgonen från Övergaard till Kvesmenes. Under färden demonstrerade lappeopsynsbetjenten Randulf Isaksen flyttningsvägen mellan Mortensdalen och Tverdalen. Från Kvesmenes gick sektionen med roddbåt öfver till Gjedsten, där diskussion anställdes med lappen Per Persson Palopää d. ä. (VI distr.) och där samme man och gårdbrukaren Nils M. Nilsen Kileng, 60 år gammal, demonstrerade flyttningsvägen förbi Kilenggårdarna och öfver Gievdnejokka. Sektionen fortsatte därefter med motorbåt till Lyngseidet. Under färden gick sektionen i land vid Stendalen, där bron öfver Stendalselven och flyttningsförhållandena öfver samma älf i öfrigt undersöktes.

§ 2.

A.

Flyttningsvägen mellan Mortensdalen och Tverdalen går ned på Balsfjordeidet på W-sidan af Mortensdalelven, passerar landsvägen på mon c:a 1 km W om Tverdalsgårdarna, går vidare tvärs öfver „eidet” och snedt uppför liden på „eidets” N-sida samt öfver axeln af Rundhaugen upp i Tverdalen. Denna väg an-

vändes vanligen af IX distriktets vajrenar före kalfningen och stundom af VIII distr. renar vid midsommarflyttningen. Dessutom hafva åren 1914 och 1915 Lars Olsson Blind, VIII distr., och Nils Josefsson Kuhmuinen, VI distr., hvilka under de båda sista vintrarna haft sina renar i samma by, vid midsommar flyttat denna väg med såväl oxrenar som vajor och småkalfvar.

Inga natursvårigheter förefinnas på vägen.

Däremot passerar vägen W om Tverdalsgårdarna några mindre icke inhägnade slåttrar i och nedanför liden, hvilka vid midsommarflyttningen kunna vålla svårigheter. Takst har dock åtminstone under de senare åren icke hållits här. Vid flyttning före kalfningen vålla dessa slåttrar ingen olägenhet, enär marken då är snötäckt. Om däremot flyttning vid midsommar skall företagas denna väg, kunna olägenheter uppstå, om icke slattrarna på något sätt skyddas.

Vid höstflyttning torde denna väg numera icke användas.

B.

Enligt uppgift af Randulf Isaksen har flyttning förr i tiden regelbundet försiggått äfven med klöfjeraider från Mortensdalen öfver till VIII distr. och vice versa genom Gillareppi. Äfven en sådan flyttning måste beröra slåttrar i liden på N-sidan af „eidet”. På senare tider har denna väg icke användts.

Lapparna i VIII distr. hafva ofvan skogsgränsen i dalen Gillareppi uppfördt ett gärde 400 à 500 m långt för att hindra renarna under sensommaren, då de beta i Kilafjeldet, att ströfva ned i de nedanför liggande slattrarna. Detta gärde har dock för 2 år sedan nedrivits på en sträcka af 270 m. Lappar från IX distr. misstänkas för att hafva gjort detta. —

C.

Då lapparna, som skola till VI, VII och östra delen af IX distr. vid flyttning från Kitdalen, låtit renarna simma öfver Storfjord-

elven, låta de dem hvila på mon vid gården Melen eller i liden mellan Melen och Gjedsten. Dessa gårdar äro inhägnade, så att renarna ej komma in på inmarken. Flyttningssvägen går härifrån vidare i liden ofvan Kilenggardarna strax ofvan inmarksgärdet fram till c:a 400 m S om Gievdnejokka, där renarna mellan de båda yttersta gårdarna drifvas ned i „fjären” för att kunna passera ofvannämnda älf, hvilken vid högfloed endast kan passeras vid mynningen. Vid höstflyttningen däremot kan den passeras högre upp. Tidtals hafva lapparna flyttat förbi samtliga gårdar i „fjären”. Om en bro byggdes öfver Gievdnejokka, skulle flyttningen ned till „fjären” mellan gårdarna undvikas och renarna både vår och höst flytta ofvanom gårdarna. Olägenheterna med flyttningen i ”fjären” är, att gårdarna i allmänhet icke äro inhägnade mot stranden, samt att båtar, notbruk m. m. lätt kunna skrämra renarna, särskildt småkalfvar. Om flyttning här skulle blifva obligatorisk, måste åtgärder företagas för dessa svårigheters undanrödjande. Vid flyttning ofvanför gårdarna finnes ingen risk för att renarna skulle komma på inmarken, enär samtliga gårdar äro inhägnade på, denna sträckning.

Den hvilplats, lapparna använda i liden S om Gjedsten, torde de vanligen utsträcka ända till Gievdnejokka, hvilket dock af de bofasta på Kilenggardarna anses betungande för den redan förut dåliga och trånga havnegangen.

Efter öfvergången af Gievdnejokka drifva VI och IX distriktets lappar sina renar upp genom Gievdnevagge, under det att VII distriktets renar drifvas vidare ofvanför gårdarnas inmarksgården ända till Sandören där, enligt uppgift af 26-årige gårdbrukaren och fiskaren Isak Hansen Heskell från Horsnes, en lämplig hvilplats finnes och användes på axeln ofvanför gårdarna, S om älfven från Langdalen (kartans Stallovagge). Denna älf, som äfven vid högt vattenstånd kan passeras, öfvergås vid mynningen, hvarefter flyttningssvägen fortsätter i ”fjären” ända till c:a

500 m S om Stendalelven (vid kartans Seines). Här går vägen snedt öfver en axel, ett stycke in i dalen och öfver älfven. Vid högfloed passeras denna numera på en bro, enär småkalfvar då lätt förolyckas i den strida älfven. Härifrån går vägen upp på fjällplatån E om Ritavarre och Njalavarre.

Sedan den ofvan omtalade bron bygts öfver Stendalselven, förekomma inga natursvårigheter på denna sträcka. Gårdarna äro inhägnade öfverallt.

§3.

Diskussion med:

I.

Per Persson Palopää d. ä.; flyttar i VI distriktet.

II.

2. Flyttningen hån kalfningsplatsen försiggick år 1914 med alla renar i en hjord. P. hade inga bykamrater. Flyttningen började vid Saarikoski och den 24 juni var byn i Sördalen. Den 23 juni hade man hvilat i Govddavagge. Den 25 juni fortsatte flyttningen från Sördalen förbi Kirkeneset längs den vanliga vägen förbi Melen, där rast hölls i liden. Raiderna följde hjorden hit, hvarefter klöfjerenarna släpptes i hjorden, Härifrån fördes renarna ofvanför Kilenggårdarnas inmarksgärde, tills de mellan de båda yttersta gårdarna drefvos ned i „fjären” och gingo öfver Gievdnejokka i dess mynning. De fördes sedan genom Gievdnevagge till Skogsbergdalen (kartans Stendalen), där de släpptes och själfva fingo ströfva vidare utåt halfön.
6. Renarna betade under högsommaren ända till dess höstsamlingen började i fjälltrakterna omkring Lyngsdalen och Kvalvikdalen. Smärre flockar höllo sig dock längre söderut på, halfön, omkring Ritavarre och söder därom. Särskildt i slutet af sommaren vilja renarna gärna ströfva dit. Lapparna försöka dock så mycket som möjligt hålla dem N om Skogsbergdalen

(kartans Stendalen), för att undvika sammanblandning med VIII distriktets renar gf nom Gukkesvagge och för att undvika skadegörelse på slåttrarna i sistnämnda dal och Langdalen (kartans Stallovagge). Bevakning utföres hela sommaren så att vaktposter finnas i trakten af Skogsbergdalen, och under varma dagar vid jöklarna, där renar eljest lätt omkomma. Någon vallning i samlad hjord förekommer icke och P. anser, att sådan på grund af naturförhållandena ej lämpar sig. Märkning af kalvvar skedde på snöfläckarna.

Mjölkning förekommer på de senare åren icke.

I Gukkisvagge har P. ett skiljningsgärde, där skiljning vid behof företages och där mjölkning intill för 4 år sedan ägt rum under sensommaren. Gärdet är numera icke i fullgodt skick, men kunde lätt repareras, ehuru det är ganska ondt om gärdesvirke i dess omedelbara närhet.

Familjerna bodde år 1914 liksom de båda föregående åren vid stranden af Akkajokka, S om Gjedsten.

7. Insamlingen för höstflyttningen var redan påbörjad i de norra delarna af distr., då order kom genom svenske lappuppsyningsmannen Lidström, att lapparna borde påskynda flyttningen till Sverige. Då hufvudmassan af renarna samlats, fördes de ned genom Gievdnevagge och drefvos som vanligt ihop på en kulle på älfvens N-sida, hvarefter de fördes öfver älven och ofvanom gårdarna vidare längs den vanliga flyttningsvägen öfver Storfjordelven och upp genom Kitdalen och Sördalen. Raiderna fördes samma väg.

Vid Markus Malla blef uppehållet endast en vecka, enär flera renar skötos under betningen i Stordalen, så att lapparna ej vågade stanna längre. Riksgränsen passerades den 2 september E om Gapovarre. Brunsttiden tillbragtes i öfversta skogsgränsen på Lainioälfvens E-sida.

III.

2. Flyttningen till distriktet plägar vanligen företagas med upp-

delad hjord, då raiderna följa oxrenhjorden, och vajhjorden föres något långsammare.

5. Undantagsvis har P. låtit sina vajor kalfva i Norge på olika ställen. Så t. ex. har kalfning skett i Juovagge och i trakten omkring Gjøvik. Det har händt, att kalfning skett vid Gapovarre och i trakterna nedåt Stordalen. Den förra kalfningsplatsen, Gapovarre, anser P. användbar under goda vårar för en hjord på 400 à 500 renar, men har de olägenheterna, att om ölapparnas oxrenar komma tidigt flyttande, en där kalfvande vajhjord lätt blandas med dem. Det har äfven händt, att vajhjordar från andra distrikt, som på grund af renarnas dåliga kondition blifvit fördröjda, måst stanna kvar på denna plats under kalfningstiden.

I år, 1915, har P. tillsammans med Tomas Kuhmuinen låtit sina vajor kalfva i mynningen af Gukkesvagge och ned mot gårdarna i Lakselvdalen. Detta skedde efter öfverenskommelse med vederbörande gårdsägare. Vajornas antal var mellan 300 och 400. Kalfningen lyckades bra. Efter kalfningen fördes renarna tillbaka genom Gukkesvagge och vidare ut i VI distriktet.

6. Intill för 4 år sedan hafva familjerna haft sina sommarvisten vid gårdet i Gukkesvagge, där mjölkning företagits under senare delen af sommaren. Anledningen till att denna plats öfvergafs var den, att för 4 år sedan lapparna fingo betala takster för skador, som renarna gjorde på slätter, då de dagligen hopsamlades och fördes till gårdet. För länge sedan hafva lapparna haft sommarvisten uppe i Skogsbergdalen (kartans Stendalen). Här äro nu slåttrar.
7. Höstbetningen vid Markus Malla har vanligen utsträckts en vecka längre än år 1914. Brunsttiden har förr i världen någon gång tillbragts i närheten af Goldajavrre,

IV.

2. Enligt P:s åsikt är renantalet i distriktet nästan väl stort. På

grund däraf, att distriktets betesmarker äro så svårtillgängliga och sönderdelade, kan bevakning ej utföras på annat sätt n som nu sker.

Ett långvarigare utnyttjande af distriktet på sensommaren är olämpligt, enär renarna den tiden mest draga till de delar af distriktet, där fara för takst på slättermarker finnes. Dessutom nämnde P., att man på sensommaren ej är säker för renstöder vid de gårdar, som ligga nära renarnas betestrakter.

Där lapparna förr haft sina mjölkningsgården är det numera dålig tillgång på husbehovsvirke för byggande af rengården. Skogen är starkt uthuggen i trakten af skogsgränsen öfverallt i dalarna, enär den bofasta befolkningen plägat hämta sitt vedbehof där.

Några andra natursvårigheter än de förut omtalade jöklarna och fjällbranterna förefinnas icke inom distriktet.

Platser lämpade för mjölknings bedrifvande finnas i de södra delarna af distriktet, men hafva af lapparna öfvergifvits af ofvannämnda skäl.

Om icke renarna alls finge komma på de trakter, där korna beta, skulle distriktet icke kunna utnyttjas.

Bosättningen medför ej svårigheter för renskötseln på andra punkter än där slättermarker äro belägna öfverst i dalarna uppe i renarnas betesmarker. P. nämnde särskildt slåttrarna på och i trakten af de gamla rengårderna i Skogsbergdalen.

7. Höstbetesmarkerna omkring Markus Malla och öfverst i Stordalen äro synnerligen goda och skulle kunna utnyttjas längre tid, om man icke vore rädd för sammanblandning med andra genomflytande hjordar. Ar 1914 var nedskjutningen af renar i Stordalen det bestämmande för bortflyttningen från denna trakt.

IV.

4. Den enda natursvårighet som förefinnes vid flyttning med småkalfvar till distriktet är öfvergången af Gievnejojokka, som

då måste passeras i „fjären”, där renarna lätt skrämmas. En bro öfver denna älf är af behovet påkallad. Den skulle vara till nytta också för VII och IX distriktens lappar, äfvensom för den bofasta befolkningen.

- 5, Distriktsindelningen är enligt P:s åsikt ej fullt lämplig. Den del af VIII distriktet, som detta distrikts lappar ej utnyttja, E-sidan af Sörfjorden från Gukkesvage till Kjosén, borde läggas till VI distriktet, liksom den del af Goalsevarre, som nu tillhör VII distriktet.

Uppläst och godkänt den 23 augusti 1915.

Justeradt i Tromsö den 24 september 1915.

P, Lorenz Smith.

Eric von Sydow.